2007 m. spalio 23 d., Strasbūras

LISABONOS SUTARTIS

2007 m. spalio 19 d. Lisabonoje valstybių ir vyriausybių vadovai, užbaigdami Tarpvyriausybinę konferenciją (TVK), pasiekė susitarimą dėl naujosios Reformų sutarties.

Naująja sutartimi bus sustiprinti Sąjungos pajėgumai veikti didinant institucijų ir sprendimų priėmimo sistemų efektyvumą ir veiksmingumą, ypač atsižvelgiant į naujus pasaulinius iššūkius ir piliečiams svarbias problemas – klimato kaitą, energetinį saugumą, tarptautinį terorizmą, organizuotą tarptautinį nusikalstamumą, imigraciją ir tolesnę plėtrą.

Lisabonos sutartimi įtvirtinant Sąjungos tikslus ir vertybes bus pagerintas demokratinis Sąjungos atskaitingumas ir teisinės valstybės principo laikymasis.

Naująja Reformų sutartimi iš dalies keičiama Europos Sąjungos sutartis (ESS) ir Europos bendrijos steigimo sutartis, kuri bus pervadinta į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (SSV). Abi sutartys bus to paties teisinio statuso.

Nors naujoji sutartis jau nėra konstitucinio pobūdžio, joje išsaugoti labiausiai pavykę Konstitucijoje numatyti aspektai, apimantys demokratinį teisėtumą, efektyvumą ir piliečių teisių stiprinimą (su tam tikromis didelėmis išimtis Jungtinei Karalystei ir kitoms valstybėms narėms):

1. ESS pradžioje esančiame straipsnyje aiškiai apibrėžiamos vertybės, kuriomis grindžiama Sąjunga. Kitame straipsnyje nustatyti Sąjungos tikslai.

2. Pagrindinių teisių chartija tampa teisiškai privaloma ir yra tokio paties teisinio statuso, kaip ir sutartys, tačiau jos tekstas į sutartis įtrauktas nebus. Tarpvyriausybinėje konferencijoje primygtinai reikalaujant EP atstovams, Chartiją Parlamento plenarinėje sesijoje 2007 m. gruodžio 12 d. iškilmingai paskelbs Parlamento, Tarybos ir Komisijos pirmininkai. Vėliau ji bus paskelbta Oficialiajame leidinyje. Paskelbimas atspindės ypatingą Chartijos pobūdį ir padarys ją labiau matomą. Sutarties straipsnyje, kuriuo

Chartijai suteikiamas teisiškai privalomas pobūdis, bus nurodytas minėtas paskelbimas. Protokole numatytos specialios priemonės Jungtinei Karalystei ir Lenkijai, kuriomis nustatomos išimtys dėl Europos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų jurisdikcijos spręsti dėl Chartijoje pripažintų teisių apsaugos.

3. Sutarties projekte numatytas naujas teisinis pagrindas, kuriuo remdamasi Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių konvencijos. Taryba spręs bendrai, pritarus Europos Parlamentui ir patvirtinus valstybėms narėms.

4. Nors nuostatos dėl pilietybės bus įtrauktos į SSV, Europos pilietybės sąvoka grįžo į pelnytą vietą ir EP atstovų reikalavimu dabar ESS 8 straipsnyje skamba taip: „*Kiekvienas valstybės narės pilietis yra Sąjungos pilietis. Sąjungos pilietybė papildo nacionalinę pilietybę, bet jos nepakeičia.*“

5. Sustiprinama dalyvavimo demokratija – numatoma piliečių iniciatyvos teisė: ne mažiau kaip milijonas piliečių iš nemažo skaičiaus valstybių narių gali prašyti Komisiją imtis iniciatyvos konkrečioje srityje.

6. Labai išplečiama bendro sprendimo taikymo sritis (kaip numatyta Konstitucijoje). Bendras sprendimas tampa įprasta teisėkūros procedūra. Dėl šio pakeitimo Europos Parlamentas įgyja lygias teises spręsti dėl 95 proc. Europos teisės aktų. Parlamento dalyvavimas didina demokratinį Europos teisės aktų teisėtumą.

7. Naująja biudžeto valdymo procedūra užtikrinama visiška Parlamento ir Tarybos lygybė tvirtinant visą biudžetą (panaikinamas skirstymas į privalomas ir neprivalomas išlaidas) ir daugiametę finansinę programą, kuri tampa teisiškai privaloma.

8. Balsavimas kvalifikuota balsų dauguma Taryboje tampa bendra taisykle. Kvalifikuotos daugumos apibrėžtis išlaikoma tokia, kokia numatyta Konstitucijoje – dviguba 55 proc. valstybių, kurių gyventojai sudaro 65 proc. Sąjungos gyventojų, dauguma (blokuojančiai mažumai sudaryti reikia mažiausiai 4 valstybių narių), tačiau ji įsigalios tik 2014 m. Šiai apibrėžčiai taip pat bus taikomas 3 metų pereinamasis laikotarpis iki 2017 m., kuriuo sprendimą bus galima blokuoti remiantis Nicos sutartyje išdėstytomis balsavimo taisyklėmis. Be to, „Joaninos kompromisu“ grindžiamoje naujojoje priemonėje numatyta, kad prieš priimant pasiūlymą dėl teisės akto valstybių narių mažuma gali prašyti jį persvarstyti. Remiantis prie naujosios sutarties pridedama deklaracija, šios priemonės teisinis statusas bus nustatytas Tarybos sprendimu. Paskutinėmis TVK valandomis vykusiose derybose suderintame protokole teigiama, kad Taryba gali panaikinti arba iš dalies pakeisti tą sprendimą tik po išankstinio svarstymo Europos Vadovų Taryboje, veikdama bendru sutarimu.

9. Be to, pasinaudoti glaudesniu bendradarbiavimu bus lengviau nei dabar. Reikalingas Parlamento pritarimas.

10. Europos Vadovų Tarybai pirmininkaus ir jos darbą organizuos naujas nuolatinis Europos Vadovų Tarybos pirmininkas (valstybių ir vyriausybių vadovai jį renka dvejiems su puse

metų). Jis užtikrins pasirengimą Europos Vadovų Tarybos darbui ir jo tęstinumą, imsis sanglaudos ir sutarimo Europos Vadovų Taryboje gerinimo iniciatyvų ir po kiekvieno jos susitikimo pateiks ataskaitą Europos Parlamentui.

11. TVK susitarė dėl naujosios Parlamento pasiūlymu grindžiamos Parlamento sudėties pridedant vieną papildomą vietą. Ta vieta bus skirta Italijai. Tada Parlamentą sudarys 750 narių ir Pirmininkas.

12. Komisijos pirmininką rinks Europos Parlamentas jį sudarančių narių balsų dauguma. Kandidatą Parlamentui siūlys Europos Vadovų Taryba, paskirsianti tą kandidatą kvalifikuota balsų dauguma atsižvelgdama į Europos Parlamento rinkimų rezultatus ir surengusi atitinkamas konsultacijas. Parlamentas taip pat balsuos dėl įgaliojimų suteikimo visai Komisijai, įskaitant užsienio reikalų vyriausiąjį įgaliotinį, kuris kartu bus Komisijos pirmininko pavaduotojas.

13. Siekiant užtikrinti Komisijos efektyvumą, jos narių skaičius bus sumažintas: po 2014 m. joje bus du trečdalius valstybių narių atitinkantis Komisijos narių skaičius. Siekiant užtikrinti valstybių narių lygybę bus pradėta taikyti rotacijos sistema, kuria bus užtikrinta, kad kiekvienai valstybei narei būtų atstovaujama dviejose sudėtyse iš trijų. Nuo Reformų sutarties įsigaliojimo iki 2014 m. Komisijoje kiekvienai valstybei narei atstovaus vienas narys (įskaitant Pirmininko pavaduotoją – vyriausiąjį įgaliotinį).

14. Sukūrus dvejas pareigas einančio užsienio reikalų vyriausiojo įgaliotinio, kuris pirmininkaus Užsienio reikalų tarybai ir bus vienas Komisijos pirmininko pavaduotojų, pareigybę, bus užtikrintas visų Sąjungos išorės veiksmų nuoseklumas. Jį skirs Europos Vadovų Taryba Komisijos pirmininko pritarimu. Kadangi jis bus Komisijos pirmininko pavaduotojas, dėl įgaliojimų suteikimo jam, kaip ir visai Komisijai, turės balsuoti Parlamentas. EP atstovų iniciatyva paskutiniu TVK momentu buvo išsiderėta deklaracija, kuria Parlamentui užtikrinama teisė dalyvauti skiriant pirmąjį laikinąjį vyriausiąjį įgaliotinį.

15. Buvo visiškai išsaugota bendrosios užsienio ir saugumo politikos srityje padaryta pažanga, taip pat ir netvirta pažanga didinant sprendimų priėmimo efektyvumą ir kuriant Europos išorės veiksmų tarnybą, padėsiančią vyriausiajam įgaliotiniui užtikrinti visų Sąjungos išorės veiksmų nuoseklumą.

16. Gynybos srityje valstybės narės, turinčios pajėgumų ir norinčios plėtoti struktūrizuotą bendradarbiavimą, galintį tapti bendra gynybos sistema, galės tą padaryti. Nustatoma solidarumo išlyga: jeigu valstybė narė patiria ginkluotą agresiją savo teritorijoje, kitos valstybės narės jai kuo galėdamos visapusiškai padeda.

17. Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė įtraukiama į Bendrijos kompetenciją ir išplečiama bendro sprendimo ir balsavimo kvalifikuota balsų dauguma taikymo sritis, tačiau kai kuriais atvejais galimos ir valstybių narių iniciatyvos. Bendrijos kompetencijos srities išplėtimas derinamas su tam tikrais „avariniais stabdžiais“, kuriais naudodamosi valstybės narės gali nukreipti klausimus Europos Vadovų Tarybai, kai kyla pavojus

gyvybiškai svarbiems jų interesams. Tais atvejais sudaromos palankesnės glaudesnio bendradarbiavimo sąlygos. Jungtinei Karalystei ir Airijai taikomos išimtys nustatytos specialiuose protokoluose (taikymo režimo nustatymo arba panaikinimo sistema).

18. Teisingumo Teismo jurisdikacija išplečiama taip, kad apimtų visą Sąjungos veiklą, išskyrus bendrąją užsienio ir saugumo politiką (bet įtraukiant priemonių, kuriomis ribojamos asmenų teisės, kontrolę).

19. Sąjunga tampa vienu juridiniu asmeniu. Dingsta ramsčių struktūra, tad bendra laisvės, saugumo ir teisingumo srities politika reglamentuojama Bendrijos priemonėmis. bendroji užsienio ir saugumo politika ir toliau reglamentuojama ESS (nors kitos ES išorės veiksmų sritys reglamentuojamos SSV), jai taikomos specialios sprendimų priėmimo procedūros.

20. Aiškiai ir tiksliai padalijamos kompetencijos sritys. Taikoma į dabartinę panaši lankstumo sąlyga, bet remiantis naująja reikalingas Parlamento pritarimas.

21. Taikoma ne tik vadinamoji „geltonosios kortelės“ procedūra (jeigu trečdalis valstybių narių parlamentų atmeta pasiūlymą dėl teisės akto, Komisija jį persvarsto), bet ir nauja sistema, kurioje valstybių narių parlamentams leidžiama kontroliuoti subsidiarumo principo taikymą: jeigu paprasta valstybių narių parlamentų dauguma priima nuomonę, kurioje teigiama, kad pasiūlyme dėl teisės akto nesilaikoma subsidiarumo principo, o Taryba arba Parlamentas jiems pritaria, pasiūlymas atmetamas.

22. Nustatomi nauji teisiniai pagrindai energetikos (sustiprintas), patentų, turizmo, sporto, kosmoso ir administracinio bendradarbiavimo srityje, o aplinkosaugos politika papildyta nurodant klimato kaitą.

23. Naująja horizontaliąja „socialine išlyga“ užtikrinama, kad apibrėždama ir įgyvendindama savo politiką Sąjunga atsižvelgs į šiuos reikalavimus: „didelio užimtumo“ skatinimą, „pakankamą socialinę apsaugą“, „kovą su socialine atskirtimi“ ir „aukšto lygio švietimą, mokymą ir žmonių sveikatos apsaugą“.

24. Specialiu teisiniu pagrindu pripažįstamos ypatingos bendrojo ekonominio intereso paslaugų ypatybės. Šioje srityje Sąjungos problemos papildomai sprendžiamos protokolu.

25. Atskiriant teisės aktus, deleguotus aktus ir įgyvendinimo aktus išsaugoma normų hierarchija, tačiau atsisakyta sąvokų „įstatymas“ ir „pagrindų įstatymas“, kad būtų galima išlaikyti dabartinę terminiją (direktyvos, reglamentai ir sprendimai). Parlamentas ir Taryba turės vienodas teises apibrėžiant deleguotų ir įgyvendinimo aktų (komitologija) kontrolės modalumus.

26. Europos Parlamentas turi tvirtesnę funkciją sutarties keitimo procedūroje: jis gauna iniciatyvos teisę, dalyvauja Konvente, kuris yra naujos įprastos keitimo procedūros

pagrindas, ir jeigu Taryba mažų pakeitimų atveju nenori šaukti Konvento, reikalingas Parlamento pritarimas.

27. Paliekama Konstitucijoje nustatyta supaprastinta dalinio sutarčių keitimo tvarka politikos priemonių ir procedūrų srityje:

    - SSV dalis, kurioje reglamentuojama vidaus politika ir veiksmai, gali būti taisoma vieningu Europos Vadovų Tarybos sprendimu patvirtinus valstybėms narėms (konsultuojamasi su EP);

    - taikant kitą supaprastintą procedūrą leidžiama nuo vieningo balsavimo pereiti prie kvalifikuotos daugumos Taryboje arba vieningu Tarybos sprendimu, patvirtinus EP – nuo specialios teisėkūros procedūros prie įprastos teisėkūros procedūros (bendro sprendimo). Jeigu prieštarauja bent vienos valstybės narės parlamentas, sprendimo priimti negalima. Tuo atveju gali būti taikoma tik įprasta sutarties keitimo procedūra.

Galiausiai ESS bus nustatyta išstojimo sąlyga, kurioje apibrėžiami modalumai ir tvarka, kuria vadovaudamasi valstybė narė gali išstoti iš Sąjungos. Reikalingas Europos Parlamento pritarimas.